

JEL Classification: L26, L53

<https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.014>

საშუალო ფენის ფორმირების გამოწვევები საქართველოში მენარმობის განვითარების კონტექსტით

ამირანი მაღლაკელიძე

დოქტორანტი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
maglakelidze.amirani@gmail.com

საკვანძო სიტყვები: საშუალო ფენა, მენარმობის განვითარება, შემოსავლების უთანაბრობა, სიღარიბე.

ციტირებისთვის: მაღლაკელიძე, ა. (2019). საშუალო ფენის ფორმირების გამოწვევები საქართველოში მეწარმეობის განვითარების კონტექსტით, *გლობალიზაცია და ბიზნესი*, №8, გვ. 116-120. <https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.014>

ქვეყნის ეკონომიკის შეუქცვადი განვითარებისა და სტაბილური სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის უზრუნველსაყოფად საჭიროა სახელმწიფოში არსებობდეს მძლავრი საშუალო ფენა, რომელმაც უნდა განსაზღვროს ქვეყნის სოციალური და ეკონომიკური განვითარების ორიენტირები. აქედან გამომდინარე, განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ისეთი ღონისძიებების ჩატარებისაკენ, რომელიც ხელს შეუწყობს საქართველოში საშუალო ფენის მოძლიერებას და მისი კონცეპტუალური მისიის განხორციელებას.

წინამდებარე ნაშრომის მიზანია, საქართველოში საშუალო ფენის ფორმირების პრობლემების გამოკვეთა და მათი რაციონალური გადაჭრისთვის, ეკონომიკური პოლიტიკის შესაბამისი ღონისძიებების შეთავაზება სახელმწიფოსათვის.

ჯერ კიდევ, არისტოტელე მიიჩნევდა, რომ „რაც უფრო დიდია საშუალო კლასი, ანუ მდიდრებსა და ღარიბებს შორის არსებული სოციალური ფენა, მით უფრო სტაბილურია საზოგადოება“. აღნიშნული დებულება სავსებით მოდერნისტულად შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ მაშინ, როდესაც თანამედროვე საზოგადოებაში, ეკონომიკური ზრდისა და სოციალური პროგრესის მიღწევისათვის ძირითადი როლი სწორედ საშუალო ფენას აქვს მინიჭებული. ყოველივე ზემოხსენებული გამოიხატება იმაში, რომ „**ჯერ ერთი**, საშუალო კლასი მისწრაფვის ადამიანური კაპიტალისა და დანაზოგების დაგროვებისკენ; **მეორე**, იგი წარმოშობს კრეატიულ ადამიანებს, რომლებიც აჩქარებენ ინოვაციებს და აღვებენ ეკონომიკურ აქტივობას; **მესამე**, საშუალო კლასის სამომხმარებლო შესაძლებლობები ხელს უწყობს ბაზრების დივერსიფიკაციას და გაფართოებას, რაც, თავის მხრივ,

მასშტაბის ეკონომიის გამოყენების საშუალებას იძლევა; **და მეოთხე**, საშუალო კლასს შეუძლია, გადამწყვეტი როლი ითამაშოს მმართველობის გაუმჯობესებაში: ღარიბებთან შედარებით, მას შესწევს ძალა და უნარი მოითხოვოს უკეთესი სახელმწიფო მომსახურება, საჯარო მოხელეთა უფრო მეტი ანგარიშვალდებულება და მხარი დაუჭიროს ეკონომიკურ ზრდაზე ორიენტირებულ პოლიტიკას“. (კაკულია... 2018: 5)

ამასთანავე, „საშუალო ფენა ის „ფილტრია“, რომელიც არეგულირებს მდიდარ და ღარიბ ფენებს შორის წარმოქმნილ წინააღმდეგობებს და ორივე ფენისთვის ორიენტირსაც წარმოადგენს. საშუალო ფენის ასეთი როლი განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს თანამედროვე პირობებში, როცა საქართველოში სოციალური პოლარიზაციის ფონზე საზოგადოებაში ჩამოყალიბებული წინააღმდეგობა „ახალი მდიდრებისა“ და „ახალი ღარიბების“ პოლიტიკურ დაპირისპირებაში გადადის“. (ჭითანავა, 2018: 106)

საშუალო ფენის განსაზღვრის კრიტერიუმები

საშუალო ფენის განსაზღვრისა და რაოდენობრივი შეფასებისთვის აუცილებელია გამოვიყენოთ გარკვეულ კრიტერიუმთა ერთობლიობა, რომელიც დიდი სიზუსტით ასახავს სოციუმის კონკრეტული ჯგუფის ამ ფენისადმი მიკუთვნებისთვის საჭირო ოპტიმალურ პირობებს.

საშუალო ფენის იდენტიფიკაციისთვის მიზანშეწონილია სოციალური და ეკონომიკური სფეროს მაქსიმალურად მოცვადი კრიტერიუმების განსაზღვრა და მათ შორის

სტატისტიკური თანაკვეთის დადგენა, რომელიც საშუალებას მოგვცემს, საფუძვლიანად შევაფასოთ საზოგადოების აღნიშნული ფენის რაოდენობრივი და თვისებრივი პარამეტრები. ზემოაღნიშნული მიზნისათვის საჭიროა გამოიყოს შემდეგი კრიტერიუმები (კაკულია... 2018: 13-14):

- **შემოსავლების და სამომხმარებლო ხარჯების კრიტერიუმი.** განსაზღვრავს შინამეურნეობების შემოსავლის და მათ მიერ გაწეული ხარჯების მოცულობას;

- **დასაქმების პროფილი,** რომელიც შევვიძლია მივიჩნიოთ შემოსავლების და ხარჯების სტაბილურობის განმსაზღვრელ ფაქტორად. აქ იგულისხმება: შინამეურნეობის წევრების დასაქმების სტატუსი, თანამდებობა სამსახურში, დასაქმების სფეროსთან ინდივიდის პროფესიის შესაბამისობა, ოჯახში დასაქმებულ წევრთა რაოდენობა;

- **განათლების დონე,** რომლის დანიშნულებაც უზრუნველყოს ინდივიდის მდგრადი დასაქმება პროფესიის შესაბამისად და ადეკვატური შემოსავლის მიღება. ამის გარეშე, მხოლოდ განათლების სტატუსის გათვალისწინებით, საშუალო ფენის იდენტიფიცირება არ არის გამართლებული (მაგალითად, დღეს საქართველოში ბევრი ადამიანია უმაღლესი განათლების მქონე, თუმცა უმუშევარია და ღარიბთა კატეგორიას მიეკუთვნება);

- **შინამეურნეობათა ქონება.** იგულისხმება: უძრავი ქონება (საცხოვრებელი სახლი, ბინა, აგარაკი), არასაპენსიო (მაგ.: საბანკო დეპოზიტები) და საპენსიო დანაშობები, წილები და ფასიანი ქაღალდები (აქციები და ობლიგაციები), სხვადასხვა ტიპის აქტივები (ძვირფასი ლითონები, საიუველირო ნაკეთობები, ანტიკვარიატი და ა.შ.) და სხვა;

- **ხანგრძლივი მოხმარების საგნების ფლობა,** რომელთა შორისაა: ავტომობილი, კომპიუტერი, მობილური ტელეფონი, მაცივარი, გაზქურა, სარეცხი მანქანა, კონდიციონერი და ა.შ.;

- **კომუნალური მომსახურების საბაზისო სახეობებზე წვდომა.** იგულისხმება: ელექტრო ენერჯია, ბუნებრივი აირი, წყალი და ინტერნეტი;

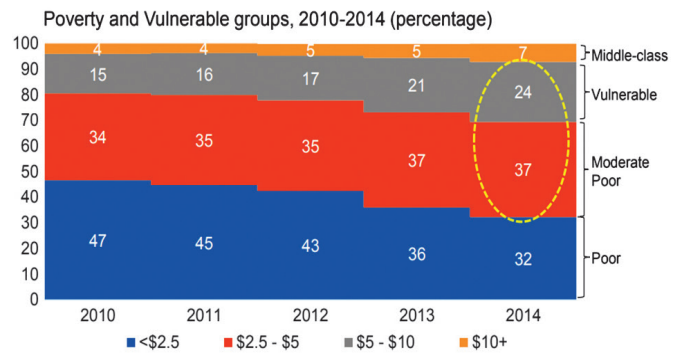
- **ხარისხიან სამედიცინო მომსახურებაზე წვდომა.** საუბარია კერძო სამედიცინო დაზღვევის პაკეტზე, რომელიც დაფარავს კომპლექსური მკურნალობის ძვირადღირებულ ხარჯებსაც და არა საყოველთაო ჯანდაცვის პროგრამაზე, რომლის ბენეფიციარი ძირითადად დაბალშემოსავლიანი სეგმენტია;

- **დასვენების შესაძლებლობა.** მიიჩნევა, რომ საშუალო ფენას მიკუთვნებულ შინამეურნეობას წელიწადში ერთხელ მაინც უნდა შეეძლოს დასვენება ორგანიზებული ტურიზმის ფორმით (მათ შორის საზღვარგარეთ);

- **შინასამეურნეო თვითაღქმა.** გულისხმობს იმას, თუ როგორ აღიქვამს და აფასებს საკუთარ მატერიალურ მდგომარეობას შინამეურნეობა და რომელ სოციალურ ფენას მიაკუთვნებს საკუთარ თავს. აქვე მოიაზრება, მოქალაქეთა მიერ, საშუალო ფენის რაოდენობრივი და თვისებრივი მახასიათებლების აღქმა.

საქართველოში საშუალო ფენის ფორმირების თვალსაზრისით არასახარბიელო მდგომარეობაა. როგორც საერთაშორისო, ისე ადგილობრივი კვლევების შედეგები ცხადყოფს, რომ საშუალო ფენის მოცულობა ძალზე მცირეა. მაგალითად, მსოფლიო ბანკის მიერ, 2016 წელს გამოქვეყნებულ, მათივე მეთოდოლოგიით განხორციელებულ კვლევაში აღნიშნულია, რომ 2014 წელს საქართველოში საშუალო ფენას მოსახლეობის მხოლოდ 7% განეკუთვნებოდა (იხ. სურათი)¹. მაშინ, როდესაც დასავლეთის მაღალგანვითარებულ ქვეყნებში საშუალო ფენას მოსახლეობის 50%-ზე მეტი შეადგენს (Kochhar, 2017).

სურათი: სიღარიბე და მოწყვლადი ჯგუფები, 2010-2014 (პროცენტებში).

2018 წელს საქართველოში ჩატარებული ეკონომიკურ-სტატისტიკური გამოკვლევის მიხედვით, ზემოთ აწ უკვე ჩამოთვლილი კრიტერიუმების გათვალისწინებით, 2016 წელს საშუალო ფენას მიკუთვნებული მოსახლეობის წილი 16%-ს შეადგენდა. 2017 წლისთვის კი, იგივე კვლევის მიხედვით, ოღონდ დასაქმების ფაქტორის გამორიცხვით, 24,6%-მდე გაიზარდა (კაკულია, 2018: 56, 58). ბოლო მონაცემი რეალობას დაშორებულად მიმაჩნია, რასაც ბუნებრივს ხდის საშუალო ფენის მეტად მნიშვნელოვანი დეტერმინანტის – დასაქმების უგულებელყოფა.

საშუალო ფენის ფორმირების მთავარი ფაქტორები და გამოწვევები

საქართველოში საშუალო ფენის ფორმირების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორს წარმოადგენს მეწარმეობის, განსაკუთრებით კი მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარება. საჭიროებას წარმოადგენს განვითარების თანმიმდევრული ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება. მეწარმეობის მიზანმიმართული განვითარება, უაღრესად მნიშვნელოვანია ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილური ზრდისათვის, რომელი მიმართულებითაც, გონივრული ეკონომიკური პოლიტი-

¹მსოფლიო ბანკი <http://pubdocs.worldbank.org/en/980951472223098077/Georgia-PPA-FY16-presentation-AUG2016-final.pdf> წვდომის თარიღი: 05/06/2019

კის განხორციელების, ცოდნასა და ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული მიდგომის რეალიზაციის შედეგად, მიიღწევა: ინოვაციური მეწარმეობის და მოდერნიზებული სამეწარმეო აბროვნების გაფართოება; ადგილობრივი სამეწარმეო შესაძლებლობების მკვეთრი გაუმჯობესება; წარმოებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება; დასაქმებულთა რიცხვისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის საერთო დონის ზრდა.

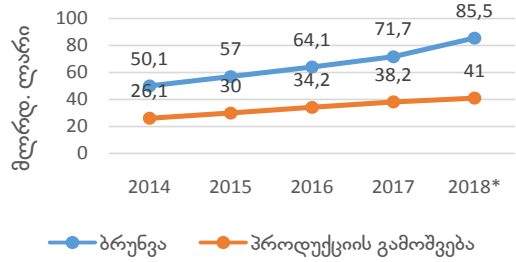
ამ თვალსაზრისით, დღესდღეობით განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სამეწარმეო საქმიანობის ინოვაციური ასპექტი, ცოდნაზე დაფუძნებული ეკონომიკის ფორმირება და მისი ეფექტიანობა. განვითარების მთავარ ფაქტორია ადამიანის ეკონომიკის მთავარ რესურსს ინფორმაცია და ცოდნა წარმოადგენს. წარმოების პროცესი კი დაკავშირებულია მეცნიერებატევად ტექნოლოგიებთან. ამასთანავე, აუცილებელია ცოდნის ეკონომიკის გააზრება ცოდნის საზოგადოებასთან მჭიდრო კავშირში, რათა გათვალისწინებულ იქნას ცოდნის ეკონომიკის ჩამოყალიბების კულტურისეული ფაქტორიც. (ბედიანაშვილი, 2018: 58)

ქვეყანაში ჯანსაღი საშუალო ფენის ჩამოყალიბებისა და „სოციალურ-ეკონომიკური აღმავლობის უზრუნველსაყოფად, მეწარმეობის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს სამეწარმეო აბროვნების, განწყობის და ამ მიმართულებით იდეების მიწოდების სტიმულირებისაკენ. აქ იგულისხმება ეკონომიკაში სამეწარმეო აბროვნების ამაღლება, მომავალში რისკისადმი მზადყოფნის მქონე ინდივიდთა რიცხოვნობის გაზრდა. განვითარებულმა ქვეყნებმა სამეწარმეო აბროვნების ამაღლებით გაზარდეს ერთობლივი სამეწარმეო საქმიანობა“. (ერქომაიშვილი, 2019: 33)

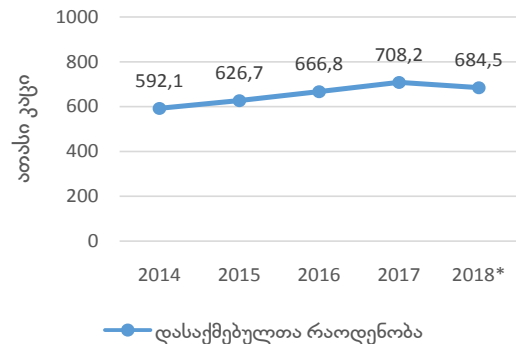
დღეისათვის, საქართველოში მეწარმეობის განვითარების ტემპი ვერ უზრუნველყოფს ქვეყნის ეკონომიკის სწრაფ და ინკლუზიურ განვითარებას, რაც შესაბამისად გამოიხატება საშუალო ფენის მოცულობის შეუმჩნეველ ზრდაში. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ 2018 წლის წინასწარი მონაცემებით, წინა წელთან შედარებით, ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობის კლებაა დაფიქსირებული. მეწარმეობის განვითარების ბოლო წლების სტატისტიკა მოცემულია დიაგრამა 1 და დიაგრამა 2-ში.

საშუალო ფენის ფორმირებაზე ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს დღესდღეობით ქვეყანაში არსებული, შემოსავლების უთანაბრობის და სიღარიბის მაღალი დონე. **შემოსავლების უთანაბრობის** გაანგარიშება ხდება ჯინის კოეფიციენტის მეშვეობით. აღნიშნული კოეფიციენტი 0-სა და 1-ს შორის მერყეობს და რაც უფრო ახლოს არის იგი ნულთან, მით უფრო მცირეა უთანაბრობა სოციალურ ფენებს შორის, ხოლო ერთისკენ მიმართული ტენდენცია უთანასწორობის გაღრმავებაზე მიუთითებს. 2018 წელს, საქართველოში ჯინის კოეფიციენტმა მთლიანი შემოსავლების მიხედვით - 0,39 შეადგინა, მთლიანი სამომხმარებლო ხარჯების მიხედვით - 0,37,

დიაგრამა 1. ბიზნეს სექტორის ბრუნვა და პროდუქციის გამოშვება 2014-2018 წლებში.

დიაგრამა 2. ბიზნეს სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობა 2014-2018 წლებში.

წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. *2018 წლისთვის მოცემულია წინასწარი მონაცემები. www.geostat.ge/ka/modules/categories/326/sacarmota-statistikuri-gamokvleva წვდომის თარიღი: 05/06/2019

ხოლო ყველაზე უთანასწორო განაწილება მთლიანი ფულადი ხარჯების მიხედვით დაფიქსირდა - 0,44. კოეფიციენტის აღნიშნული სიდიდეები მიუთითებს სოციუმის ფენებს შორის ერთობ შესამჩნევ უთანაბრობაზე. რაც შეეხება **სიღარიბის დონეს**, 2018 წელს ქვეყანაში სიღარიბის აბსოლუტურ ზღვარს ქვემოთ მოსახლეობის მეხუთედზე მეტი - 20,1%² იმყოფებოდა.

დასკვნა

ქვეყანაში ჯანსაღი და მძლავრი საშუალო ფენის ფორმირებისათვის განსაკუთრებულ აუცილებლობას წარმოადგენს მეწარმეობის განვითარება, ინკლუზიური ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, რათა სიღარიბეში მყოფმა საქართველოს მოქალაქეებმა მიიღონ აქტიური მონაწილეობა ქვეყნის ეკონომიკის აღმშენებლობაში და შესაბამისად, საკუთარი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებაში. დღეს,

² წყარო: www.geostat.ge/ka/modules/categories/192/tskhovrebidone წვდომის თარიღი: 05/06/2019

საქართველო, აღნიშნული მიმართულებით, დიდი გამოწვევების წინაშე დგას, მაშინ, როდესაც საშუალო ფენის მოცულობა ჯერ კიდევ, საგანგაშოდ დაბალია, ხოლო შემოსავლების უთანაბრობის და სიღარიბის დონე კრიტიკულად მაღალი.

საქართველოს მთავრობამ, განვითარების რაციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის მიზანმიმართული განხორციელებით, უნდა აღმოფხვრას ქვეყნის სამეწარმეო სექტორის და სოციუმის წინაშე მდგარი პრობლემები. აღნიშნული მიზნისათვის საჭიროა:

- სტაბილური პოლიტიკურ-ეკონომიკური გარემო, როგორც მდგრადი განვითარების და შეუქცევადი პროგრესის გარანტი;

- ინკლუზიურ ზრდაზე ორიენტირებული, მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების პროგრამების შემუშავება. დღეს არსებული პროგრამების მასშტაბის ზრდა;

- სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის პროფესიული გადამზადებისა და დასაქმების სპეციალური პროგრამების შემუშავება;

- მეწარმეობის დაწყების, სტარტაპების განვითარების, ინოვაციებსა და მოწინავე ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული ეკონომიკური აქტიურობების ხელშეწყობა.

ყოველივე აღნიშნულის წარმატებით განხორციელების კვალდაკვალ, სულ უფრო მეტი ადამიანი გადაინაცვლებს სიღარიბიდან საშუალო ფენის რიგებში და მათთვის ხელმისაწვდომი გახდება უფრო მაღალმატერიალური ფასეულობები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Bedianashvili, G. (2018) Culture as a Factor of Knowledge Economics with Paradigmatic Changes in Systemic Institutional Context [Kultura rogor tsodnis ekonomikis formirebis faqtori paradigmuli tsvilebebis sistemur instituciuri konteqstit]. Journal "Globalization and Business", N6, P.58-66. (In Georgian).
2. Bedianashvili, G. (2017) Formation of Knowledge Economy and Innovative Entrepreneurial Policy: Institutional Aspects [Tsodnis ekonomikis formireba da inovaciur samewarmeo politika: institutsiuri aspekti]. Journal "Globalization and Business", N3, P.10-16 (In Georgian).
3. Erkomashvili, G. (2019) Rational Economic Policy — Driving force from business to social entrepreneurship [Ratsionaluri ekonomikuri politika — biznesmetsarmeobidan socialuri metsarmeobisaken mamodzravebeli dzala]. Publishing House "UNIVERSALI", Tbilisi (In Georgian).
4. Kakulia, M., Kapanadze N. (2018) Middle Class in Georgia: Quantitative Evaluation, Dynamics and Profile [Sashualo klasi saqartveloshi: raodenobrivi shefaseba, dinamika da profile]. Friedrich Ebert Foundation, Tbilisi (In Georgian).
5. National Statistics Office of Georgia. (2018) Entrepreneurship in Georgia — Statistical Publication [Saqartvelos. Mewarmeoba Saqartveloshi — Statistikuri publikatsia]. Statistikis erovnuli samsakhuri. Tbilisi (In Georgian).
6. Chitanava, N. (2018) Challenges and Strategy of the Economy of Georgia [Saqartvelos ekonomikis gamotsvevebi da strategia]. Publishing House "IVERIONI", Tbilisi (In Georgian).
7. Kochhar, Rakesh (2017) Middle Class Fortunes in Western Europe. Luxembourg Income Study (LIS), asbl. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/169262/1/702.pdf>
8. World Bank Group, GEORGIA: RECENT TRENDS AND DRIVERS OF POVERTY REDUCTION. August 17 2016. <http://pubdocs.worldbank.org/en/980951472223098077/Georgia-PPA-FY16-presentation-AUG2016-final.pdf>
9. www.geostat.ge

JEL Classification: L26, L53

<https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.014>

CHALLENGES OF MIDDLE CLASS FORMATION IN THE CONTEXT OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN GEORGIA

AMIRANI MAGLAKELIDZE

PhD Student

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

maglakelidze.amirani@gmail.com

KEYWORDS: MIDDLE CLASS; DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP; INCOME INEQUALITY; POVERTY.

For citation: Maglakelidze, A. (2019). Challenges of Middle Class Formation in the Context of Entrepreneurship Development in Georgia, *Globalization And Business*, №8, pp. 116-120. <https://doi.org/10.35945/gb.2019.08.014>

SUMMARY

In order to ensure irreversible development and stable social-economic conditions of a State, it should have a strong middle class, defining the country's social and economic development targets. Considering the said, economic policy of development should be directed to the implementation of the measures supporting the formation of the healthy middle class in Georgia.

Share of the population belonging to the middle class is still low in Georgia. According to the studies conducted by the World Bank, in 2014 only 7% of the population of Georgia belonged to the middle class. According to the economic-statistical study conducted in Georgia in 2018, share of the population belonging to the middle class in 2016 was 16%. The same study, with exclusion of the employment factor, shows the growth of the said share to 24,6%. Ignoring the

employment – very important determinant of the middle class – naturally puts the last figure far from reality. Current income inequality and high level of poverty negatively impact formation of the middle class in the country.

In order to form a middle class, Government of Georgia must overcome the problems faced by country's entrepreneurship and society by means of the purposeful implementation of the rational policy of economic development. Achieving the said target requires: a stable political-economic environment; elaboration of the small, medium business development programs oriented on the inclusive growth, increase the scales of the currently existing program; development of the special professional training and employment programs for the population below the poverty line; promotion of economic activities based on the start of entrepreneurship, development of the start-ups, innovations and advanced technologies.